

Secolul XXI și însemnele unei mari schimbări sociale

The XXI-st century and the signs of a big social changes

Șleahțișchi Mihai, doctor în psihologie, doctor în pedagogie, conferențiar universitar

Summary

Lately, when referring to the defining characteristics of the XXI century, more and more specialists in sociology, political science or philosophy note that its social "stage" will be dominated by the game of alternatives, the free thought, the diversity of interpretations. Undoubtedly, they say, in the new historical conditions the lifestyle focused on discontinuity, relativism and dynamic will prevail. In such a context, individualism, egalitarianism, universalism and progressivism will be, in all likelihood, the landmarks of taking attitudes and adopting lines of action.

Key words: liberalism, social conflict, fundamental social change.

Rezumat

În ultimul timp, referindu-se la caracteristicile defnitorii ale secolului XXI, tot mai mulți specialiști în materie de sociologie, politologie sau filosofie constată că «scena» socială a acestuia va fi dominată de jocul alternativelor, cugetul liber, diversitatea interpretărilor. Nu încapă îndoială, spun ei, că în noile condiții istorice va prevala stilul de viață axat pe discontinuitate, relativism și dinamicitate. Într-un asemenea context, individualismul, egalitarismul, universalismul și progresismul vor constitui, după toate probabilitățile, punctele de reper ale luărilor de atitudine și ale liniilor de acțiune.

Cuvinte-cheie: liberalism, conflict social, schimbare socială fundamentală.

F.Fukuyama, nume de referință în politologia americană contemporană [1], face ca acum douăzeci și ceva de ani mai multă lume să fie atrasă într-o polemică al cărei interes, după cum estimează mai mulți specialiști – în particular, D. Bercea [2] - sporește din zi în zi și care nu pare a se sfârși prea curând.

Amplasată în studiul *The End of History and Last Man?* [3], polemica avută în vedere pune pe ordinea de zi un subiect extrem de important — tot mai pronunțata neputință a maselor de a evita sentimentul că în jurul lor «se petrece ceva fundamental».

Conform viziunilor lui F. Fukuyama, protivnic înverșunat al abordărilor cu caracter reduționist (mai ales, al conceptelor de politică de forță și determinism economic), secolul al XX-lea reprezintă o fază de mare plictiseală, un însemn al declinului spre un paroxism al violenței ideologice, o perioadă de instituire a unor stări ce amenință cu apocalipsa finală a războiului nuclear.

Drastic și necruțător, acest secol, însă, în niciun caz nu poate simboliza sfârșitul civilizației. Și aceasta pentru că el — cu toate metehnele pe care le are — nu este în stare să anihileze energiile morale concentrate în om. În pofida „atmosferei de plictiseală și a declinului spre un paroxism al violenței

ideologice”, acesta din urmă reușește să se mențină în spațiul culturii, asigurând primatul condiției spirituale asupra celei instinctuale.

Faptul că omul, ajungând la sfârșitul secolului XX, reușește să se mențină în spațiul culturii îl face pe F. Fukuyama să anunțe că acest sfârșit de secol pune începuturile unei victorii. A cărei victorii? Răspunsul omului de știință american nu întârzie să apară: a unei victorii liniștite și, totodată, sigure a liberalismului.

De ce a liberalismului și nu, spre exemplu, a conserva torismului, naționalismului, socialismului reformist, ecologismului sau/și feminismului?

Pentru că, preluând tot ce e mai bun din aceste și alte doctrine asemănătoare, liberalismul dă dovadă de un stil și un temperament din care realmente izvorăsc stări precum libertatea de gândire și de credință, spiritul critic și marea diversitate relațională, posibilitatea de a vedea viață în culori și profunzimi dintre cele mai diferite, diminuarea expansionismului politic, încurajarea semnificativă a interesului privat și, totodată, susținerea pe scară largă a celor importante sectoare din cadrul vieții publice (economiei, religiei, moralei și educației, aparținându-le, în context, o poziție prioritară). Calificat drept curajos [4], conceptul lui F.Fukuyama marchează intrarea omenirii într-un nou ciclu istoric, într-o fază de evoluție în care ideologia democrației liberale triumfă și în care, expresia lui St. Sestanovich, „violența și constrângerea încep să joace un rol tot mai puțin important atât în relațiile dintre oameni, cât și în marea politică a lumii”.

Evident, autorul studiului *The End of History and Last Man?* nu este unicul care vorbește pe un ton optimist despre liberalism și capacitatea lui de a oferi omenirii un nou impuls, o nouă perspectivă, o altă „fișă de parcurs”. Constatând acest fapt, vom releva că la același unghi de vedere recurg — între timp — și mulți alți cunoscuți analiști din domeniul sociologiei, filosofiei și/sau științelor politice.

Cum procedează, bunăoară, R. Dahrendorf [5]? Analizele incluse în *Conflictul social modern* [6], lucrare centrată pe conceptul de „schimbare socială fără revoluție”, arată că în perioada istorică imediat următoare oamenilor li se vor oferi noi “șanse de viață”. Potrivit autorului citat, tot mai multe fapte și fenomene indică la perspectiva instaurării unei societăți care va pune preț atât pe diferențele, cât și pe legăturile adânci existente la nivelul identității culturale (“ligature”), adică a unei societăți în care individualismul (“opțiunile”) va coexista armonios cu spiritul colectivist (“îndreptările”). Modul în care își vor duce existența “generațiile de mâine”, este convins cel despre care se spune că a reformat în cea mai mare măsură London School of Economics și Oxford College St. Anthony, va viza nu atât “societatea comunistă” a lui K.Marx sau “situația staționară” a lui J. Mill, cât “politica conflictului regularizat și economia socială a maximizării șanselor de viață individuale”. Atunci când impozitele vor scădea, iar spiritul de întreprindere „se va ridica”, opțiunea pentru „posibilitățile deschise de alegere” se

va întări semnificativ, înăbușind orice tentativă de frânare a acțiunilor pornite din inițiative private, inclusiv, “intenția de a sparge privilegiile și a-i emancipa pe cei neprivilegiați”.

A. Toffler [7], un alt remarcabil gânditor al contemporaneității, referindu-se la schimbările socioeconomice și politice din ultima vreme, observă că în structura complexă a puterii – care structură, precum s-a specificat nu o singură dată, este chemată să mențină lumea într-o stare cât de cât asamblată - apar, din ce în ce mai frecvent, însemne ale dezintegrării. Semnificativă în acest sens este lucrarea intitulată Powershift: Knowledge, Wealth and violence at the Edge of the 21st century [8]. La birou, în supermarket, la bancă, în cabinetele administrative, în biserici, spitale, școli sau locuințe, vechile tipare ale vieții sociale se fracturează de-a lungul unor linii necunoscute până acum. Șeful de birou și supraveghetorul de la parterul uzinei descoperă, amândoi, că muncitorii nu mai îndeplinesc ordinele orbește, așa cum au făcut odinioară. Pun întrebări și pretind răspunsuri. Ofițerii militari află același lucru despre trupele lor. Șefii poliției — despre agenți. Profesorii — despre studenți. Doctorii — despre pacienți. Menționând că asemenea comutații relaționale pot fi întâlnite la orice pas, A. Toffler avansează ideea conform căreia societatea umană este supusă proceselor de emancipare și deprofanizare. Oprindu-se, în context, la metamorfozele care se produc în psihologia grupurilor de pacienți, el ține să menționeze că de-a lungul zilelor de glorie ale dominației medicilor aceștia păstrau un monopol strâns asupra cunoștințelor de specialitate. Rețetele erau scrise în latină, furnizând profesiei un cod semisecret, care-i ținea pe majoritatea pacienților în necunoștință de cauză. Publicațiile și textele medicale se rezumau doar pentru cititorii profesioniști. Conferințele medicale erau închise accesului neștiutorilor. Doctorii controlau programele de studii și înscrierile în facultățile de medicină. Confrunțați această situație cu cea de astăzi, ne îndeamnă, în continuare, A. Toffler, când pacienții au un acces nemaipomenit la cunoștințele medicale. Cu personal computer și modem oricine poate intra direct de la domiciliu în baze de date, precum Index Medicus, obținând documente științifice despre orice, începând cu boala lui Addison și sfârșind cu Zygomicoza. O dată sau de mai multe ori pe săptămână, atenționează analistul american, orice telespectator poate urmări programe de înaltă tehnicitate medicală. Multe din asemenea emisiuni prezintă un aviz în sensul că “o parte dintre aceste materiale s-ar putea să nu fie recomandabile marelui public”. Dar cel care decide este telespectatorul. Pe scurt, monopolul cunoștințelor medicale de specialitate este complet sfărâmat. Doctorul nu mai este un zeu.

Exemplele aduse mai sus sunt suficiente, credem, pentru a putea spune că există o legătură organică între ceea ce se va întâmpla cu noi mai departe și ceea ce poartă numele de liberalism. În legătură cu această stare de lucruri, nu ni se par deloc exagerate afirmațiile potrivit cărora liberalismul redă fie „o sintaxă primară a gândirii politice”, fie „singura dimensiune a imaginarului nostru social, fie

unica putere ce promite să transforme întreaga lume într-o variantă a Californiei, sub mirajul confortului material și al celui spiritual” [9].

Rezumând, evoluăm cu toții spre un viitor a cărui «scena» socială va fi dominată de jocul alternativelor, cugetul liber, diversitatea interpretărilor. Nu încapе îndoială că acest viitor se va caracteriza printr-un stil de viață ale cărui caracteristici definitorii vor fi discontinuitatea, relativismul și dinamicitatea. În limitele lui, individualismul, egalitarismul, universalismul și progresismul vor constitui, după toate probabilitățile, punctele de reper ale luărilor de atitudine și ale liniilor de acțiune.

Referințe bibliografice și note:

1. Francis Fukuyama (născut la 27 octombrie 1952, în Chicago) a urmat studii clasice la Universitatea Cornell și a obținut doctoratul în științe politice la Universitatea Harvard, cu o teză despre politica externă a URSS în Orientul Mijlociu (1981). În anii 1979-1980, 1983-1989 și 1995-1996 a fost colaborator al Departamentului de Științe Politice al Corporației RAND, iar în anii 1981-1982 și 1989 a lucrat la Departamentul de Stat al SUA. Este autorul a numeroase studii și articole despre democratizare și politica economică internațională. În ultimii ani, s-a concentrat asupra rolului culturii și al capitalului social în viața economică modernă și în tranziția către societatea informatizată.

Dintre lucrările publicate pot fi menționate următoarele:

- The End of History and the Last Man? – New York: Free Press, 1992.
- Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. – New York: Free Press, 1995.
- The Great Disruption: Human Nature and the Reconstitution of Social Order. – New York: Free Press, 1999.
- Our Posthuman Future: Consequences of the Biotechnology Revolution. - New York: Farrar, Straus and Giroux, 2002.
- State-Building: Governance and World Order in the 21st century. - New York: Cornell University Press, 2004.
- America at the Crossroads: Democracy, Power, and the Neoconservative Legacy. - New Haven: Yale University Press, 2006.
- After the Neo Cons: Where the Right went Wrong. - London: Profile Books, 2006.
- Falling Behind: Explaining the Development Gap between Latin America and the United States (editor). -New York: Oxford University Press, 2008.
- The Origins of political Order. - New York: Farrar, Straus and Giroux, 2011.
- Political Order and Political Decay: From the Industrial Revolution to the Globalization of Democracy. -New York: Farrar, Straus and Giroux, 2014.

2. Bercea D. Francis Fukuyama //F. Fukuyama. Sfârșitul istoriei? – București: Editura Vremea, 1994. – P.5 – 9.

3. Vezi: Fukuyama F. The End of History and the Last Man? – New York: Free Press, 1992 [în versiunea românească: Fukuyama F. Sfârșitul istoriei ? – București: Editura Vremea, 1994].

4. A. Bloom, de pildă, profesor la Universitatea din Chicago, expert în cadrul Comitetului pentru gândire socială, menționează că “excelența și curajoasa lucrare a lui F. Fukuyama constituie un moment nodal într-o discuție extrem de importantă pentru toți cei care se consideră fideli apărători ai idealurilor democratice”.

5. Ralf Gustav Dahrendorf (1 mai 1929 — 17 iunie 2009), a fost un sociolog și politician germano-britanic. În timpul regimului hitlerist din Germania, a fost arestat împreună cu tatăl său pentru activități anti-naziste. A fost președinte al Deutsche Gesellschaft für Soziologie, membru al Bundestagului german, secretar de stat parlamentar la Ministerul de Externe al Germaniei, membru al Comisiei Europene și director al London School of Economics and Political Science, co-fondator al Universității Konstanz și membru al House of Lords de la data de 15 iulie 1993. În Camera Lorzilor a deținut titlul de Lord Dahrendorf, conform tradiției britanice. În lucrările sale a criticat conceptul marxist al luptei claselor sociale.

În varianta engleză, bibliografia selectivă a acestuia se prezintă în felul următor:

- Dahrendorf R.G. *Class and Class Conflict in Industrial Society*. - Stanford: Stanford University Press, 1959.
- Dahrendorf R.G. *Essays in the Theory of Society*. - Stanford: Stanford University Press, 1968.
- Dahrendorf R. G. *Society and Democracy in Germany*. - New York & London: W. W. Norton & Company, 1967.
- Dahrendorf R. G. *The Modern Social Conflict* .- Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1988.
- Dahrendorf R. G. *Life chances: Approaches to Social and Political Theory*. - London: Weidenfeld and Nicolson, 1979.
- Dahrendorf R. G. *Reflections on the Revolution in Europe: In a letter intended to have been sent to a gentleman in Warsaw*. - New York: Random House, 1990.

6. Vezi: Dahrendorf R. G. *The Modern Social Conflict* .- Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1988 [în versiunea românească: Dahrendorf R. G. *The Modern Social Conflict* .- Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1988].

7. Alvin Toffler (născut la 4 octombrie 1928, în New York City) este un remarcabil scriitor și futurolog american. Pe parcursul a mai mult de patru decenii, el a fost una dintre cele mai influente și bine cunoscute voci din domeniul afacerilor și din cel intelectual. Odată cu apariția primei sale lucrări, *Șocul viitorului*, apare futurologia, o disciplină axată pe studiul schimbării și a influenței pe care aceasta o exercită asupra afacerilor și culturii. A.Toffler are un deosebit dar pentru definirea forțelor și tendințelor care stau la baza mișcării noastre spre ziua de mâine. În afară de *Șocul viitorului*, Alvin Toffler a scris și alte cărți printre care se numără *Al treilea val*, *Război și antirăzboi*, *Puterea în mișcare* și, recent, *Crearea unei noi civilizații* [unele dintre acestea au fost semnate și de către soția și partenera lui de-o viață, talentata Heidi Toffler]. A.Toffler este un important consultant pentru comunitățile militare și de spionaj din lume, laureat al Fundației McKinsey pentru contribuția în literatură și de asemenea co-președinte onorific al Comitetului American privind Dezvoltarea Fondului Națiunilor Unite pentru Femei. *Lista celor mai importante lucrări ale lui A.Toffler arată astfel:*

- *The Culture Consumers* - New York: St. Martin's Press, 1964.
- *Future Shock* - New York: Bantam Books, 1970.
- *The Futurists* (editors) - New York: Random House, 1972.
- *Learning for Tomorrow* (editors) - New York: Random House, 1974.
- *The Eco- Spasm Report* - New York: Bantam Books, 1975.
- *The Third Wave* - New York: Bantam Books, 1980.
- *Previews & Premises* - New York: William Morrow & Co, 1983.

- The Adaptive Corporation - New York: McGraw-Hill, 1985.
- Powershift: Knowledge, Wealth and violence at the Edge of the 21st century - New York: Bantam Books, 1990.
- Creating a New Civilization - New York: Turner Pub, 1995.
- War and Anti-War - New York: Warner Books, 1995.
- Revolutionary Wealth - New York: Knopf, 2006.

8. Vezi: Toffler A. Powershift: Knowledge, Wealth and violence at the Edge of the 21st century - New York: Bantam Books, 1990 [în versiunea românească: Toffler A. Puterea în mișcare. – București: Editura Antet, 1998].

9. Un inventar impunător al calificativelor cu referire de liberalism, semnificațiile și perspectivele acestuia poate fi găsit la A. Crăițu (vezi: Crăițu A. Un tunel la capătul luminii? Note despre retorica marilor transformări în Europa de Est//Polis.-1997.-Nr.2.-Vol.4.- P.56-79) sau la A. Mungiu-Pippidi (vezi: Mungiu-Pippidi A.(coord.).Doctrine politice. Concepte universale și realități românești.- Iași: Editura Polirom,1998.- P. 17-73).

Primit 18.01.16